СВІТ 17.11.2023 | Пол Мейсон

Світ у стані руйнації

Нинішній світовий порядок перебуває в процесі розпаду. Центром нового має бути людська особистість, а не держава.

Першим був Афганістан і раптовий колапс уряду в серпні 2021-го після 20 років «розбудови нації» Заходом. Наступного року в лютому постраждала Україна – почалася перша масштабна традиційна війна в Європі з 1945 року, на якій Росія вдалася до варварства, як у XX столітті, доповнивши його інформаційною війною у стилі XXI століття.

А тепер ми спостерігаємо жорстокий напад з боку ХАМАС і смертоносну реакцію Ізраїлю. Ризик полягає не лише в тому, що вторгнення Ізраїлю в Газу покладе початок регіональній війні, на якій ставленики Ірану в Лівані, Ємені та Іраку почнуть координувати напади. Стратегічна небезпека полягає у краху влади США в регіоні. За даними останнього аналізу, всі ці травматичні події пов'язані з невдачами США: Дональд Трамп на посаді президента провалив мирну угоду з «Талібаном», Джо Байдену не вдалося покращити ситуацію чи зупинити російську агресію проти України.

Зараз США може зазнати поразки на Близькому Сході – в головному регіоні, на якому країна зосередила зусилля після відступу з В'єтнаму в 1970-х роках. Вплив на суттєві справи у столицях цих країн у США слабкий, а репутація на «арабській вулиці» давно зруйнована. Конгрес, очолюваний республіканцями, не може схвалити основні асигнування витрат на конфлікти, не компенсувавши грошові скорочення, які лягають на плечі національної податкової служби.

Великі військово-морські сили, які США зібрали в східному Середземномор'ї, призначені для того, щоб стримувати ескалацію з боку Ірану та його прихильників і щоб запевнити союзників у регіоні, що фундаментальна архітектура – американські бази, пункти перехоплення інформації та хиткі угоди з автократами – витримає. Але в темних фантазіях радикальних ісламістів тепер цілком досяжним стало те, що Захід колись зробив немислимим – поразка

Ізраїлю та відсутність політичної волі у США за нього боротися.

Боротьба за розуміння

Все мало бути зовсім не так. Усміхнені підлітки не мали зривати плакати з викраденими євреями, цитуючи Франца Фанона. Американські президенти не мали підбурювати повстання у власній країні. Назви «Харків», «Херсон» і «Одеса» мали асоціюватися з жахами Другої світової війни, а не сьогодення.

Ми переживаємо розпад глобального порядку. Разом з ним руйнується також і сила експертизи.

Коли я сиджу на семінарах з експертами й експертками з питань Близького Сходу та спостерігаю в них роздратування та відчай, для них ця емоція нова, а для мене – ні. У лютому 2022 року я відвідував семінари з не менш відомими експертами з питань Росії, оскільки їхні переконання щодо президента Владіміра Путіна та путінізму так само виявилися порожнім звуком.

А якщо зазирнути ще далі в історію, вони нагадують мені економістів і держслужбовців, з якими я працював протягом світової фінансової кризи 2008 року. Всі їхні знання стосувалися виключно того, що романіст Стефан Цвейґ влучно назвав «світом вчорашнього дня».

Тож всеосяжна боротьба відбувається саме за розуміння. Лише після того, як ми точно зрозуміємо, що відбувається, усвідомимо сукупність цих взаємопов'язаних криз, ми зможемо розробити заходи, які допоможуть нам захистити те, що потрібно захищати.

Я хочу глобальний порядок, що ґрунтується на правилах, універсальну концепцію прав людини та систему міжнародного права, в центрі якої – окрема людина

Однак у міжнародних відносинах ми постійно перебуваємо в пастці зайвої дискусії «реалізму» проти «ідеалізму». Це навіть не дискусія – лише взаємна констатація несумісного підґрунтя. Якщо рацію має одна сторона, тисячі докторів наук і професорів з іншого боку раптом нічого не варті.

На майбутнє Бенджамін Талліс з Німецької ради з міжнародних відносин пропонує «неоідеалізм». Він підтвердить гуманітарні й універсалістські принципи, на основі яких у 1945 році було засновано ООН і які лежать в основі Загальної декларації прав

людини 1948 року, але цього разу без компромісів з диктаторами з «нашого боку» геополітичного поділу, що існує з часів холодної війни.

Талліс вважає, що цей новий дух втілює нове покоління політичних лідерів, таких як Кая Каллас, Санна Марін і Володимир Зеленський. Водночас він засуджує затяжну мовчазну згоду канцлера Німеччини Олафа Шольца та президента Франції Емманюеля Макрона з реаліями російської влади.

Якби я брав участь у цій дискусії, я б сказав, що я був ідеалістом у світі реалізму. Я хочу глобальний порядок, що ґрунтується на правилах, універсальну концепцію прав людини та систему міжнародного права, в центрі якої – окрема людина. Проте я знаю, що поточний порядок руйнується.

Переосмислення ідей універсалізму

Скориставшись метафорою Карла Маркса, ми можемо сказати, що існує правова й геополітична суперструктура, яку вже не може підтримувати зруйнована економічна структура в її основі. Світова економіка деглобалізується на сфери, що між собою змагаються, глобальний інформаційний простір балканізований, Росія та Китай розпочали систематичну конкуренцію з Заходом, успішно залучаючи до цього проєкту олігархії та неспроможні демократії.

Звичайно, ми маємо боротися в ар'єргарді, щоб зберегти глобальні інституції – від Близькосхідного агентства ООН для допомоги палестинським біженцям та організації робіт, яке перебуває під таким тиском у Газі, до Міжнародного кримінального суду, який міг би розслідувати там воєнні злочини, як це робили наші предки у 1930-х років під час руйнування Ліги націй. Але ми повинні визнавати, що поточний стан розпаду руйнує й підвалини цих інституцій.

Будь-який новий світовий порядок має ґрунтуватися на усвідомленні того, що центр тяжіння у світі змістився південніше

Ми маємо питати не про те, «як зберегти старий світовий порядок», а про те, чим у 1943-1944 роках поцікавилися Джон Мейнард Кінз з британського казначейства та його колега зі США: яким має бути світ, коли ми переможемо? (Однак «ми» тепер має включати народи всього світу, а не лише «Захід».) Коли лідер британських лейбористів Клемент Еттлі відмовився від пацифізму та політики невтручання у 1930-х

через громадянську війну в Іспанії та почав активно підтримувати переозброєння, він при цьому стверджував, що метою будь-якої коаліції з його колегою-консерватором Вінстоном Черчиллем під час війни буде створення «світового уряду».

Досягнення Рене Кассена – розробка Загальної декларації – стало результатом 20 років вивчення юриспруденції, протягом яких він разом з колегами встановив не лише ідеалізм, а й реалізм твердження про те, що центром міжнародного права має бути «людська особа», а не держава, щоб окремий суб'єкт міг захищати свої права. Таким чином, світ після 1945 року став продуктом бачення юриспруденції, економіки й геополітики, яке довго виношувалося.

Я не хочу повернення ні до однополярного світу влади США, ні до багатосторонності, через яку понад половина населення світу живе в бідності чи рабстві диктатури. Будь-який новий світовий порядок має ґрунтуватися на усвідомленні того, що центр тяжіння у світі змістився південніше.

У 1948 році у світі було 2,7 млрд людей, сьогодні їх 8 млрд. У 1948 році найбільше населення було в Азії, але на другому місці була Європа – сьогодні ж Африка з її 1,4 млрд населення стала другою, проте має хіба що мінімальний вплив на міжнародну систему.

Антигітлерівській коаліції свого часу знадобилося майже десять років, щоб сформулювати бачення повоєнного світу

Якщо здається, що на Глобальному Півдні є люди, готові виступити за диктаторів на кшталт Путіна і за радикальний антисемітизм, який ми спостерігаємо в соцмережах, – це через те, що людям не подобається поточний світовий порядок, і вони прагнуть чогось іншого. Саме тому нова багатосторонність має бути спільно створена з прогресивними та гуманістичними традиціями Китаю, Індійського субконтиненту, Африки та Латинської Америки, а не лише на основі традицій Заходу. Цей порядок має спиратися на їхні знання та втілювати їхні цінності, але він має знову утвердити універсалізм і бути послідовним у своїй концепції.

Антигітлерівській коаліції свого часу знадобилося майже десять років, щоб сформулювати бачення повоєнного світу. «Великим» це

покоління робить те, що вони цим займалися під час повсякденних страждань і технічних труднощів війни.

Висновок, який слід зробити з того, як формувався порядок після 1945 року: для цього потрібні були десятиліття інтелектуальних зусиль та критичні інновації у правовому, політичному й економічному мисленні Заходу – задовго до того, як це втілилося в закони й інституції.

Це спільна публікація Social Europe та IPS Journal.

Переклад з англійської Наталії Сліпенко

Пол Мейсон

Пол Мейсон (Paul Mason) - відомий британський письменник і тележурналіст. У 2016 році вийшла його книга «Посткапіталізм. Путівник по нашому майбутньому» (*PostCapitalism: A Guide to our Future*).